

Jana S. Rošker

Cai Yuanpei – pionir svojega časa

1 Uvod

Cai Yuanpei je živel v razgibanem in hkrati kriznem obdobju, v katerem se je rojevala sodobna Kitajska. Kriza Kitajske na razpotju med starim in novim svetom ga je zaznamovala za vse življenje in v svojih delih jo je pogosto opisoval kot vodno ujmo, s katero je simbolno primerjal poplavo zahodnih idej, ki je na pragu dvajsetega stoletja pridrla v starodavno Cesarstvo sredine, in kot tarčo napadov »divjih zveri«, kot so skorumpirani politiki in zahodni zavojevalci:

所以中国现在的状况，可算是洪水与猛兽竞争。要是有人能把猛兽驯伏了，来帮同疏导洪水，那中国就立刻太平了。

Zato pravim, da je Kitajska dandanes soočena z bojevanjem proti vodnim ujmam in napadom divjih zveri. Ko bi se le našel človek, ki bi te zveri ukrotil in bil hkrati sposoben regulirati poplave, bi na Kitajskem takoj spet zavladal mir (Cai Yuanpei 1920: 2).

Seveda ni treba poudarjati, da je sam storil vse, da bi postal tak človek in da bi domovini pomagal iz vseobsežnega ekonomskega, političnega in kulturnega kaosa, v katerega je zabredla na prelomu devetnajstega in dvajsetega stoletja.

V tem smislu je bil predstavnik dobe, v kateri je živel in v kateri se je večina kitajskih izobražencev znašla v precepju med kulturnimi vrednotami Evrope in Kitajske. Seveda pa je to sino-evropsko soočenje takrat pomenilo precej več kot zgolj stik med dvema različnima kulturama. Kulturni in idejni elementi namreč prevevajo številne ravni življenja in se kažejo znotraj institucij ter njihovih formalnih in neformalnih obredov, prek globlje ravni etičnih in družbenih vrednot, vse do najintimnejših plasti, povezanih z jedrom vsake kulture, torej tistih plasti, ki zadevajo videnje in razumevanje narave človeka, vesoljstva in resničnosti.

2 Kitajska na razpotju med tradicijo in moderno

90

Precep, v katerem so se v času njegove mladosti znašli predvsem mlajši izobraženci, je imel opraviti z dejstvom, da je bila prevladujoča konfucianistična kultura, ki je dva tisoč let predstavljala jedro osrednje državne doktrine, takrat v svojem jedru že zastarela, da je svoje vrednote postavljala v preživete kontekste ter je zato lahko služila le še despotski oblasti in ohranjanju njenih interesov. O humanizmu in harmoniji izvorne konfucijanske filozofije in etike, ki je bila zlorabljena za to doktrino, že dolgo ni bilo ne duha ne sluha (Rošker 2006: 123).

Kitajska je bila takrat tudi v materialnem smislu samo še senca svoje nekdanje slave. Kitajke in Kitajci, ki so bili navajeni poslušati zgodovino njene dolga stoletja trajajoče superiornosti, so se le težko sprijaznili z dejstvom, da njihova država že dolgo ni več velesila, temveč sodi k najrevnejšim in najbolj zaostalim državam sveta.

Zahod, predvsem Evropa, je kitajski mladini zato služil kot svetel vzor – ne samo v gospodarskem in tehnološkem smislu, temveč tudi v smislu vrednot svobode, spoštovanja posameznika in razsvetljenskih idej, ki jih je simboliziral. Po drugi strani pa je bil na prelomu devetnajstega in dvajsetega stoletja ravno zahod tisti, ki je sodil k sovražnikom, ki so brezobzirno širili svojo ekonomsko in s tem tudi politično nadvlado ter Kitajsko počasi, a gotovo spreminjali v polkolonialno državo (Rošker 2008: 24).

Ko so se kitajski izobraženci znašli v primežu med občudovanjem in sovraštvom do zahodnih držav, je bilo tovrstne dileme zaradi težavnega političnega in gospodarskega položaja še toliko težje reševati. Zakaj čas, v katerem je Cai živel in delal, je predstavljal večplastno in zelo razgibano tranzicijo, katere posledice so bile tako daljnosežne, da so zaznamovale in opredelile (če ne celo determinirale) tudi sodobno Kitajsko. In ta tranzicijska narava

se je odražala tudi na področjih umetnosti, estetike in kulture, skozi prizmo katerih bomo v okviru tega zbornika poskušali predstaviti Caijevo delo. Če jih torej želimo razumeti, si moramo najprej priklicati pred oči zgodovinsko ozadje, v katerem so nastajala.

Po padcu monarhije in ustanovitvi meščanske Republike Kitajske leta 1911 se je kitajska kultura razvijala v duhu soočanja z zahodnimi idejami in hkratnih poskusov prenove avtohtone kitajske filozofske tradicije. Izobraženci vseh političnih prepričanj so na dolgo in široko razpravljali o Zhang Zhidongovem sloganu, ki je Kitajski priporočal »*prevzemanje zahodne tehnologije ob hkratnem ohranjanju kitajske esence*«. Poleg tega sta se glede vprašanja o primerčnosti prevzemanja zahodnih idej med izobraženci oblikovali še dve radikalnejši struji. Prva se je zavzemala za popolno odpravo kitajske miselne tradicije in za »*popolno idejno pozahodenje*«, druga pa, nasprotno, za njeno popolno »*prenovo in preporod*«. Cai Yuanpeija ni mogoče ukalupiti in umestiti v nobeno od teh radikalnih struj. Zavzemal se je za napredno, a postopno reformo političnega in izobraževalnega sistema svoje domovine, prenovi njene kulture pa je posvetil večino življenja.

3 Otroštvo in mladost

Cai Yuanpei je ena najvplivnejših osebnosti, ki so v tem obdobju sooblikovale moderno Kitajsko in njeno novo kulturo. Rodil se je leta 1868 v okrožju Shaoxing province Zhejiang. Otroštvo je preživel v precej tradicionalnem okolju. Bil je četrti od sedmih otrok zasebnega bankirja Cai Baoyuja in njegove soproge Zhou. Že več generacij pred njegovim rojstvom se je njegova družina ukvarjala predvsem s trgovanjem; edini sorodnik, ki ga je Yuanpei poznal in ni bil trgovec, temveč učenjak, je bil njegov stric Cai Mingen (Wang Peili 1996: 105).

Kot je bilo pri otrocih srednjega sloja v navadi, je tudi Yuanpei s šestimi leti pričel obiskovati javno šolo. Že ko je deček dopolnil devet let, (torej leta 1877), mu je umrl oče. Družina je ostala brez zaslužka in je morala živeti od prihrankov, ki jih je upravljala mati (p.t. 106). Zato po tem času Cai ni mogel več obiskovati šole, ki mu jo je sprva namenil oče, saj je bila šolnina predraga. Namesto tega se je izobrazil v cenejši, a slabši javni šoli.

Bil je bistroumen in ambiciozen učenec, ki je že od malega rad bral. Te svoje ljubezni se je pogosto spominjal še v poznih letih:

我自十余岁起，就开始读书，读到现在，将满六十年了，中间除大病或其他特别原因外，几乎没有一日不读点书的。

Ko sem dopolnil deset let, sem pričel intenzivno brati, in to se ni spremenilo vse do danes, ko jih štejem že več kot šestdeset. Z redkimi izjemami, ko sem bil bolan ali so mi branje preprečili nepredvideni razlogi, sem vsaj kaj malega prebral tako rekoč vsak dan (Cai Yuanpei 1992: 44).

Cai se je najprej izobraževal v vsebinah, privzetih iz konfucijanskega sistema *Akademije Vzhodnega gozda*. Po dvanajstem letu ga je štiri leta poučeval znani učenjak Wang Maoxiu. Ta ga je naučil sestavljati tradicionalne »osemčlene eseje«, ki so sodili k obveznim vsebinam državnih izpitov. Ta tradicionalna izobrazba ga je sprva navduševala in v njej se je izjemno odlikoval, saj je že pri petnajstih letih uspešno opravil tradicionalni državni izpit prve stopnje in pridobil akademski naziv »izbranega talenta« (*xiucai*). Že pri enaindvajsetih je postal »priporočeni strokovnjak« (*juren*) in samo tri leta kasneje je v Pekingu z odliko opravil državni izpit najvišje stopnje, kar mu je leta 1892 prineslo naziv »napredni učenjak« (*jinshi*), ki je primerljiv s sodobnim doktoratom.

Že veliko prej, namreč v letih 1884 in 1885, je prvič pričel tudi sam delati kot učitelj. Ta izkušnja ga je za vedno zaznamovala, saj je pedagogika poslej predstavljala srž njegovih intelektualnih, a tudi poklicnih interesov. Leto dni kasneje se je zaposlil kot knjižničar v zasebni knjižnici znanega pekinškega intelektualca Xu Shulana. Tudi ta izkušnja je imela na mladega izobraženca izjemno velik vpliv, kajti v tej knjižnici je prvič prišel v stik z obsežnim materialom zahodne književnosti, filozofije in naravoslovja. Leta 1888 je umrla njegova mati in kmalu zatem se je poročil s prvo ženo Wang Zhao, ki je bila, tako kot on, otrok trgovca (p.t. 108). Šest let zatem je družina že živela v prestolnici, kjer je Cai delal kot uradnik. Tam je doživel tudi poraz Kitajske v njeni prvi vojni z Japonsko. Kot večina njegovih sonarodnjakov je bil tudi Cai izjemno presenečen nad vojaško močjo otoške državnice, ki je bila pred obdobjem Meiji v marsikaterem pogledu še bolj zaostala od Kitajske. Caiju je ravno ob tem postalo jasno, kako pomembna sta za nadaljnji razvoj Kitajske ne zgolj zahodna tehnologija, temveč tudi zahodna miselnost ter na ideji demokracije temelječi politični sistem.

4 Srečanje z znanostjo in uvid v nujnost sprememb

Nujnost reform, patriotizem in nove družbeno-politične teorije, ki so bile skupaj z idejo evolucije uvožene na Kitajsko, so se začele širiti med naprednimi kitajskimi izobraženci in izobraženkami. Tudi Cai se je posvetil intenzivnemu študiju zahodnih znanosti, saj je ob koncu stoletja povsem izgubil vero v tradicijo in njene vrednote. Kmalu se je naučil japonsščine, ki je prednjačila v takojšnjih prevodih vsakega pomembnega dela, ki je izšlo v zahodnih jezikih; zato je bila Japonska v tistem času najpomembnejši most med Kitajsko in Evropo ter ZDA.

Po žalostnem koncu *Stodnevne reforme* leta 1898 je s poraženimi reformatorji sicer simpatiziral, vendar jim je hkrati očital, da so bili premalo radikalni, kar je po njegovem mnenju privedlo do propada celotnega reformatorskega projekta. Vse bolj jasno mu je postajalo, da je za nujne korenite spremembe kitajske družbe potrebna tudi in predvsem korenita sprememba izobraževanja (Gao Pingshu 1980: 10). Leta 1899 je zato končal svojo uradniško kariero, pustil službo v Pekingu ter se z družino preselil nazaj v rodni Shaoxing, kjer se je posvetil zgolj še študiju in raziskovanju.

Tam je sprva deloval kot ravnatelj *Kitajsko-zahodne šole*, katere ustanovitelj in lastnik je bil Xu Shulan (Wang Peili 1996: 108). V okviru te ustanove je skupaj s kolegi študentkam in študentom posredoval tako klasično kitajsko kot tudi zahodno izobrazbo. Kmalu zatem se je s Xujem sprl, zato je odstopil s položaja ravnatelja. Medtem je leta 1900 umrla njegova prva žena in dve leti zatem se je ponovno poročil, in sicer s Huang Zhongyu. Kasneje se je zaposlil kot predavatelj na vrsti drugih, podobno koncipiranih ustanov, leta 1901 pa je izdal svojo prvo knjižico o sodobni pedagogiki in reformiranju učnih načrtov.

Čez nekaj let se je preselil v revolucionarni Šanghaj, nato pa ga je pot leta 1907 zanesla v Evropo, kajti bil je trdno odločen, da bo odkril resnično skrivnost evropskega uspeha. S transsibirske železnice je odpotoval v Berlin, kjer se je naučil nemško, nato pa je na Univerzi v Leipzigu študiral filozofijo, psihologijo, umetnostno zgodovino, estetiko in etnologijo. Preživljal se je kot zasebni učitelj kitajščine ter kot pisec in prevajalec šanghajске založbe *Shangwu yinshuguan* (Gao Pingshu 1980: 9).

5 Širjenje obzorja in delo na univerzi

V Nemčiji je odkril popolnoma nov svet in bistveno razširil svojo izobrazbo. Sinteza tradicionalne kitajske in sodobne zahodne miselnosti mu je razširila obzorje in merodajno opredelila njegovo bodoče delo na področju reformiranja kitajskega izobraževalnega sistema. Zlasti njegovi prevodi s področja zahodne etike ter njegova dela o kitajski in primerjalni etiki so pri kitajskih bralcih in bralkah naletela na izjemno dober in živahen odziv.

Takoj po padcu monarhije se je Cai, navdušen nad uspehi Sun Zhongshanove revolucije, že leta 1912 vrnil na Kitajsko, kjer je kmalu zatem postal prvi minister za vzgojo in izobraževanje meščanske republike. Ko pa je vlado prevzel korumpirani general Yuan Shikai, je odstopil in se – tokrat z vso družino – vrnil v Nemčijo, kmalu zatem pa se je odselil v Francijo.

Četudi je na položaju ministra za izobraževanje deloval samo pol leta, mu je uspelo vzpostaviti moderno strukturo ministrstva in položiti temeljne kamne novega izobraževalnega sistema. V Franciji se je posvetil raziskovanju in predvsem študiju nemške klasične filozofije. Deloval je v tesnem stiku s kitajskimi študenti in ustanovil *Združenje za kitajsko-francosko izobraževanje* (Cai Jianguo 1984, 96). Dejavno je pomagal predvsem mladim kitajskim študentom in študentkam, ki so prihajali na študij v Francijo in se preživljali z obštudijskim delom.

Na Kitajsko se je vrnil šele leta 1916, ko je postal prvi rektor novoustanovljene Univerze Peking. Na stari celini je preživel celo desetletje in ves ta čas neutrudno srkal znanje številnih področij in strok. Tako je kmalu postal eden najvidnejših kitajskih izobražencev in strokovnjak, odličen v interpretiranju zahodne kulture svojim kitajskim sonarodnjakom. Vpliv zahodne miselnosti je bil zanj namreč odločilen. Iz Evrope se je vrnil poln idealov in vizij življenja, opredeljenih z napredkom znanosti in demokratičnih vrednot, ki jih je spoznal na zahodu.

Kot prvi rektor te univerze, ki je bila ustanovljena po modelu zahodnih izobraževalnih institucij, si je prizadeval za reformiranje zastarelega kitajskega izobraževalnega sistema ter vložil veliko časa in energije za pomoč revnejšim študentom in študentkam, ki so si želeli študirati v tujini. Vseskozi je poudarjal poseben položaj univerz v okviru izobraževalnega sistema:

今人肄業專門學校，學成任事，此固勢所必然。而在大學則不然，大學者，研究高深學問者也。

Seveda moramo imeti strokovne poklicne šole, ki nudijo ljudem trdno in solidno znanje na različnih področjih dela. To je bilo že od nekdaj tako in je samo po sebi umevno. A univerze so nekaj povsem drugega: to so institucije, v katerih se raziskuje kompleksnejše znanje in pridobiva poglobljena izobrazba (Cai Yuanpei).

Na univerzo je vabil najnaprednejše in najvidnejše intelektualce svojega časa; tako je tesno sodeloval s Chen Duxiujem, Li Dazhaojem, Hu Shijem ter Liang Shumingom, pa tudi s številnimi priznanimi umetniki, kot na primer s slikarjem Xu Beihongom. Ko je vlada leta 1919 aretirala vrsto študentskih voditeljev Gibanja Četrtega maja, je Cai iz protesta odstopil s položaja rektorja. A tudi po tistem si je aktivno prizadeval za prenovo kulture, politike in izobraževanja.

6 Pedagoške reforme

Že kot minister za izobraževanje je storil kar nekaj pomembnih korakov na poti k naprednejši družbi. S seznama obvezne učne literature za osnovne šole je odstranil vse klasike in jim prisodil mesto, ki jim je po njegovem mnenju

pripadalo: poslej so klasična dela kitajske antike poučevali zgolj na univerzah, kjer naj bi te stare spise obdelovali na znanstven način, z uporabo filoloških, zgodovinskih in filozofskih metod; na ta način bi lahko po njegovem mnenju dejansko služili obogatitvi sedanosti. V osnovnih in srednjih šolah so njihovo mesto zasedle drugačne knjige: napisane so bile v pogovorni kitajščini, ki so jo učenci in učenke ter dijaki in dijakinje razumeli. Obravnavale so življenjske probleme in konkretna dejstva, izhajale pa so iz sodobne miselnosti, ki je bila bralstvu veliko bližje. Zato so te knjige mladostnikom in mladostnicam lažje približale tudi lepoto sodobnega jezika in književnosti.

Pomen te reforme je bil daljnosežen in neprecenljiv. Ne le, da je celotna struktura učnih programov že v osnovi temeljila na načelih sodobne pedagogike, tudi okosteneli konfucianizem je s to reformo izgubil privilegirani položaj in svoj dogmatični, ideologizirani vpliv. Cai je torej iz učnega načrta odstranil zaprašena dela, ki so bila dolga stoletja edini vir klasične izobrazbe in se jih je bilo treba učiti na pamet, če si hotel, da so se ti odprle duri uradniške in politične kariere. Učenke in učenci so dotlej morali recitirati besedila, ki jih sploh niso razumeli. Šele potem, ko so jih na tak način osvojili, jih je učitelj pri pouku zelo površno obrazložil. Prav lahko si predstavljamo, da kompleksne ideje starih učenjakov za otroke niso bile ravno enostavno prebavljive, zato v takšni obliki niso mogle veliko prispevati k splošno uporabni izobrazbi otrok in mladostnikov.

Četudi šole že pred reformo niso bile organizirane kot oblika cerkvenega dogmatizma, pa so v učenkah in učencih z metodami, ki so jih uporabljale, kljub temu oblikovale trden in nespremenljiv svetovni nazor. V učnih materialih tistega časa je bil stari »mojster« viden kot edini vir zanesljive izobrazbe, v kateri ni bilo prostora za resnično znanost, kajti v njej sta se združevali religija in morala. V tem okviru so bili konfucianistični spisi sveti. Popisanih papirjev se ni smelo metati proč. Po stenah šol so bili pritrjeni posebni regali, v katere so morali učenci in učenke spravljati material, ki ga niso več potrebovali, ob posebnih priložnostih pa so ga praznično in obredno sežgali (Wilhelm 1926, 33). Teorija je bila s prakso pogosto povezana tako, da so morali učenci in učenke poleg študija knjig svojim učiteljem pomagati tudi pri domačih hišnih opravilih.

Na tak način so se otroci premočrtno in popolnoma samoumevno vključevali in pravzaprav vraščali v staro kulturno skupnost, ki se je na Kitajskem oblikovala dolga stoletja. Cai Yuanpei pa je z reformo povzročil, da so dela klasičnega konfucijanstva postala predmet univerzitetne in ne več osnovnošolske izobrazbe. Načela, ki so jih vsebovala, so izobraženci v tem kontekstu obravnavali na znanstven, torej objektivnejši način, poučevali pa so jih samo še v okviru predmeta Etika. S tem so konfucijanski klasiki zasedli položaj, ki

jim je v novi Kitajski pripadal. Konfucij kot ustanovitelj in prvi učitelj tovrstnih diskurzov je bil še vedno deležen globokega spoštovanja in še naprej so ga označevali za osrednjega modreca starodavne Kitajske. A njegova dotlej samoumevna povezava s sodobnim življenjem je bila prekinjena. Cai Yuanpeiju je uspelo iz šolskega sistema pregnati dogme, šola ni bila več institucija posredovanja neprevprašljivih dogem.

Potek izobraževanja je Cai videl kot dinamičen proces, v katerem pedagoški strokovnjaki in strokovnjakinje zbirajo, predelujejo in uresničujejo ideale, zbrane s pomočjo svojih izkušenj v pedagoškem delu, ter z njimi poskušajo vplivati na učni proces mladostnikov. Te izkušnje so bile praviloma tesno povezane s problemi, s katerimi se mladina sooča pri učenju. Pri tem se pogosto pokaže, da lahko postanejo uveljavljene metode poučevanja pomanjkljive, saj ne ustrezajo več zahtevam sodobnega časa ter zato ne morejo več doseči kompetenc in ciljev, ki so pomembni v moderni dobi. Posebej v tranzicijskih obdobjih lahko uporaba teh metod izgubi vsakršno legitimnost, hkrati pa učitelji in učiteljice ne razpolagajo več z ustreznim orodjem za sodobno izobrazbo bodočih generacij. Zato se je Cai zavzemal za aktivno pedagogiko, ki se med drugim kaže v eksperimentiranju z novimi vzgojnimi in izobraževalnimi cilji, v izdelavi novih izobraževalnih strategij in v pedagoški praksi, ki se bistveno razlikuje od tradicionalnih pedagoških pristopov.

7 Novi teoretski pristopi in nova politična praksa

A z izobraževanjem se Cai ni ukvarjal zgolj kot minister, pristojen za to področje, temveč tudi kot znanstvenik in strokovnjak za pedagogiko.

Veliko se je ukvarjal s proučevanjem odnosov in razlik med vzgojo, izobraževanjem in posredovanjem razsvetljenskih idealov. Razmerje med vzgojitelji in učenci po njegovem mnenju ne sme biti recipročno: kdor vzgaja, ni objekt vzgoje, in tisti, ki ga vzgajamo, ne vzgaja. Izobraževanje pa po drugi strani poteka v vzajemni interakciji med posameznikom in svetom, v katerem živi. Medtem ko človek sam sebe ne vzgaja, temveč ga vzgajajo drugi, pa se proces izobraževanja oblikuje skozi vzajemni in recipročni učinek med individualnim učencem ali učenko in družbo. Zaradi te načelne kategorične razlike v njuni temeljni zasnovi vzgoja ne more nadomestiti izobraževanja in obratno.

Če želimo, da vzgoja ne postane pervertirana, mora biti teleološka, kar pomeni, da mora predvideti svoj končni cilj. Ta je dosežen v trenutku, ko mladostnik ali mladostnica prične samostojno razmišljati s svojo glavo in ko začne odgovorno delovati v skupnosti, v kateri živi. Procesu izobraževanja pa so

drugačni in niso nujno vezani na vzgojo ali konkretno starost osebe, ki se izobražuje. Procesi posredovanja in sprejemanja razsvetljenskih idej se po drugi strani povezujejo z izobrazbo oziroma so njena nadgradnja in nikakor niso povezani s procesi vzgoje. Njihov vpliv se kaže v tem, da so osebe, ki so ideje razsvetljenstva ponotranjile, sposobne izraziti lastna stališča in zmožne avtonomnega odločanja o stvareh in problemih, s katerimi so soočene v življenju.

V tem kontekstu Caijevega dela je opazen vpliv Immanuela Kanta, čigar *Kritiko čistega uma* je Cai prevedel v kitajščino. Po njem je razsvetljenstvo preseganje nezrelosti kot poskus samostojne uporabe lastnega uma. Pri uporabi lastnega uma brez tuje pomoči ni dovolj, da kritiziramo razmere z vidika lastnih mnenj in naključnih stališč, temveč ta proces zahteva pogum za kritično preizpraševanje prej samoumevno veljavnih premis, javno razpravo o njihovih vsebinah in argumentirano utemeljitev tako pridobljenih stališč. Vse to je bilo v precejšnjem nasprotju s tradicionalno kitajsko kulturo izobraževanja, ki je temeljila na konfucianistični repetitiji in brezpogojnem spoštovanju avtoritet.

V Caijevih idejah o novi pedagogiki je posebno mesto zavzemala veda estetike. V njej je videl tisto disciplino, ki omogoča sintezo klasičnih kitajskih filozofij in sodobne zahodne miselnosti. Zato ni slučaj, da je bil Cai prvi, ki je v učne in študijske programe prenovljenih izobraževalnih institucij vključil tudi to vedo. Zahodnjake je videl predvsem kot ljudi, ki so bili opredeljeni predvsem z religioznim verovanjem. Zato igra religija v evro-ameriških kulturah po njegovem mnenju osrednjo vlogo. Na Kitajskem naj bi podobno vlogo prevzela estetika, predvsem zaradi svoje tesne povezave z moralo, obrednostjo in umetnostjo kot najvišjim izrazom človeške kulture. Zato je Cai vseskozi poudarjal, da je estetika inherentno povezana s kitajsko kulturno identiteto (Pohl 2007, 4). Ker pa se estetika v njegovi domovini nikoli ni oblikovala kot samostojna veda – kar je povezano s specifično formalno in metodološko strukturo kitajske idejne tradicije, v kateri so se diskurzi najrazličnejših področij vselej prepletali in vzajemno dopolnjevali –, je bil po njegovem skrajni čas tudi na Kitajskem uvesti estetiko kot samostojno akademsko disciplino.

Caijevo inovativno teorijo vzgoje in izobraževanja, ki je predstavljala sintezo kitajske tradicije in sodobnih pedagoških idej, je sestavljalo pet osrednjih načel, ki jih lahko na kratko povzamemo v naslednjih točkah:

- Oblikovanje kultiviranega in izpopolnjenega značaja
- Nega občutka za življenje v skupnosti
- Razvoj svobodne individualnosti posameznika
- Poudarjanje profesionalnosti v učnem procesu
- Načelo samostojnega razmišljanja.

Vzporedno s temi načeli se je zavzemal za uresničevanje petih življenjskih stilov, ki naj bi prihajali do izraza v krepostnosti, modrosti, zdravem življenju, kolektivnem duhu in lepoti.

Tudi kot kasnejši rektor pekinške univerze je Cai zapustil neizbrisen pečat. Iz nje je naredil moderno, vseobsežno in sodobno ustanovo, ki se je poleg pedagoškega dela posvečala tudi in predvsem raziskovanju. Univerzo je razdelil na posamezne fakultete, te pa na oddelke. Kolektiv profesorjev je vseskozi sodeloval pri njenem vodenju, in sicer prek volitev dekanov in prorektorja. Caiju je uspelo, da je na univerzo privabil smetano najpomembnejših intelektualcev tedanjega časa. S tem se je na univerzi pričelo obdobje neverjetno produktivnega znanstvenega dela. Četudi so bile plače predavateljev bolj ali manj simbolične narave, saj so bili finančni pogoji, s katerimi so bile kitajske izobraževalne ustanove takrat soočene, katastrofalni, je med njimi prevladala enkratna in neponovljiva intelektualna ustvarjalnost, umeščena v tesne odnose med profesorji ter študentkami in študenti. Cai Yuanpei je vseskozi poudarjal popolno svobodo znanosti. Na Univerzi Peking je bilo zato mogoče najti tako najbolj progresivne kot tudi precej konservativne izobražence in raziskovalce. Celo nadvse reakcionarni Gu Hongming je nekaj časa deloval kot docent te univerze (p.t.).

Na splošno lahko rečemo, da je bila pekinška univerza v tistem času osrednje stičišče vseh intelektualnih gibanj na Kitajskem; postala je dinamična sila, ki je sooblikovala javno in politično življenje v neposrednem stiku z ljudmi. Vsak intelektualec, ki je smel na njej poučevati, si je to lahko štel v čast. Študentje in študentke so nenehno iskali in tudi našli stik z najširšimi krogi kitajskega prebivalstva (p.t., 33). Prostovoljno so delili svoje znanje in ga posredovali naprej v vrsti novoustanovljenih večernih šol in svobodnih društev, ki so predavatelje ter študentke in študente združevala v skupnem delu in iskanju odgovorov na pereča vprašanja tedanjega časa. Pekinška univerza je tako – tudi in predvsem po Cai Yuanpeijevi zaslugi – zasedla osrednje mesto v intelektualnem življenju nove Kitajske.

8 Zadnja leta

Konec leta 1920 je kitajska vlada Caija poslala na daljše potovanje po Evropi in Ameriki, na katerem se je poglobljeno seznanjal z vsebinami, strukturami in strategijami uresničevanja novih pedagoških sistemov. V istem letu je zaradi bolezni preminila njegova druga žena; tri leta kasneje se je poročil z Zhou Yanghao, ki ga je poslej skupaj z otroki iz vseh treh zakonov spremljala vse do njegove smrti (Wei Lan 2018, 3).

Leta 1928 je postal eden od ustanoviteljev in prvi predsednik najprestižnejše kitajske znanstveno-raziskovalne ustanove *Academia Sinica*, v okviru katere je deloval zadnjih dvanajst let svojega življenja (Li Huaxing 1988, 134).

Po izbruhu kitajsko-japonske vojne se je leta 1937 preselil v Hong Kong in se – delno iz razočaranja nad brezizhodnim političnim položajem, delno pa tudi zaradi vse slabšega zdravja – umaknil iz javnega življenja. Kmalu zatem se ga je lotila zahrbtna tuberkuloza, ki ji je podlegel leta 1940, pri dvainšedesetih.

Četudi je bil vnet nasprotnik konfucianističnega formalizma in ritualizma, je hkrati predstavljal ideal konfucijanskega plemenitnika in učenjaka. V njem je Kitajska našla utelešenje ene najlepših sintez tradicionalnih vrednot in zahodnih idej. Po eni strani se je namreč zavzemal za ohranitev tradicionalnih vrednot, kot so krepost, modrost, zdravje, skupnost in lepota, po drugi pa se je v zgodovino zapisal kot zagrizen nasprotnik preživelih in krutih tradicionalnih praks, kot sta bila povezovanje ženskih nog in konkubinat, ter kot zagovornik ločitve in možnosti ponovne poroke ločencev in ločenk.

Cai Yuanpei pa ni bil pomemben samo kot reformator in osrednji aktivist kitajske modernizacije; poleg tega je bil na področju humanistike in družboslovja eden najvidnejših znanstvenikov svojega časa. Z delom *O etnologiji* (1920), denimo, je postavil teoretske temelje za oblikovanje in razvoj te discipline na Kitajskem. Med kitajskimi teoretiki je zaslovel tudi s tezo, objavljeno v knjigi *Teorija pedagogike* (1928), po kateri naj bi v kitajskih učnih načrtih religijsko vzgojo zamenjala estetska, saj je z raziskavo s področja idejne zgodovine nazorno pokazal, da je v kitajski tradiciji, kot že omenjeno, estetika prevzela vlogo religije. Več o tej zanimivi hipotezi bomo izvedeli ob branju njegovih esejev, ki predstavljajo vsebinsko srž pričujočega zbornika.

Viri in literatura

- Cai Jianguo 蔡建國. 1984. *Cai Yuanpei* 蔡元培. Beijing: Zhonghua shuju.
- Cai Yuanpei 蔡元培. 1920. Hongshui yu mengshou 洪水與猛獸 (Vodne ujme in divje zveri). *Xin qingnian* 7 (5): 2.
- Cai Yuanpei 蔡元培. 1992. »Wode dushu jingyan 我的讀書經驗 (Moje bralne izkušnje)«. V: Jiaoyu mantan bianji hui (ur.): *Haizi manman lai*. Changsha: Jinghua chuban she.
- Cai Yuanpei 蔡元培. 2018. »Jiuren Beijing daxue xiaozhang zhi yanshuo 就任北京大學校長之演說 (Pozdravni nagovor ob nastopu položaja rektorja na pekinški univerzi)«. V: Ai Sixiang, <http://www.aisixiang.com/data/2432.html>. Privzeto: 18. 3. 2018.

- Gao Pingshu 高憑書. 1980. *Cai Yuanpei nianpu* 蔡元培年譜 (*Kronološki pregled življenja Cai Yuanpeija*). Beijing: Zhongshu shuju.
- Li Huaxing 李華興. 1988. *Renshi Cai Yuanpei kaimo* 認識蔡元培楷模 (*Spoznajmo Cai Yuanpeija, vzor vseh ljudi*). Shanghai: Renmin chuban she.
- Pohl, Karl-Heinz. 2007. *Ästhetik und Literaturtheorie in China – von der Tradition bis zur Moderne*. München: K.G. Saur.
- Rošker, Jana S. 2006. *Iskanje poti – spoznavna teorija v kitajski tradiciji, 2. del: Zaton tradicije in obdobje moderne*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Rošker, Jana S. 2008. *Subjektova nova oblačila – Idejne osnove modernizacije v delih druge generacije Modernega konfucijanstva*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Wang Peili. 1996. *Wilhelm von Humboldt und Cai Yuanpei. Eine vergleichende Analyse zweier klassischer Bildungskonzepte in der deutschen Aufklärung und in der ersten chinesischen Republik*. Münster-New York: Waxmann.
- Wei Lan 蔚藍. 2018. »Cai Yuanpei – Sanci hunyin jian shifeng 蔡元培 — 三次婚姻见世风 (Cai Yuanpei – Motrenje sveta skozi tri poroke)«. Zhongguo Wang. <http://www.china.com.cn/chinese/RS/395580.htm>. Privzeto: 18. 3. 2018.
- Wilhelm, Richard. 1926. *Die Seele Chinas*. Leipzig: Insel Verlag.